

frequenter malitia excæcatos, furore abreptos, vel non satis attentes, in suis conjecturis decipi.

Note quibus judicatur prodigia vel oracula, ex hypothesi quod existant, dæmonibus esse tribuenda.

Merito pronuntiatur prodigium vel oraculum esse dia-bolicum, 1º si sit inutile, ridiculum, indecorum, aliquid crudelitatis, obscenitatis, fraudis alicuiusve criminis mixtum exhibeat, sive in ipsa operatione, sive in effectibus externis : Deus enim non agit ut meras perficiat nugas, quia *sanc tus est in omnibus operibus suis*, Psal. cXLIV, 13. Hinc dæmoni tribuenda sunt quædam paganorum prodigia, ex hypothesi quod sint vera; v. g., aqua in criblo delata, eos novacula incisa, mensæ divinantes (Tertul. *Apol.*, cap. 23), etc. Item quæ tendunt ad solam curiositatem, ostentationem, superbiam, quales fuisse refertur ascensionem Simonis magi per aerem coram Nerone, *convulsiones in tumulo diaconi Paris factas*, etc. 2º Si praxis intrinseece illicita usurpetur, quia Deus per media illicita operari non potest. 3º Si prodigiorum auctores alienatione mentis laborent, ut olim aruspices et sibyllæ, aut sub dæmonis potestate per possessionem vel obsessionem visibiliter constituantur: repugnat enim Deum per hujusmodi vias se manifestare. 4º Si prodigia aliis prodigiis evidenter divinis superentur, ut contigit coram Pharaone, quando virga Moysis comedit virgas magorum in serpentes versas, vel quando magi qui aquam verterant in sanguinem et ranas produxerant, ciniphes educere non valentes, coacti sunt dicere : *Digitus Dei est hic*, Exodi VIII, 19. 5º Si doctrina prodigiis vel oraculis confirmata evidenter sit absurdum aut falsa : certissimum est enim Deum absurditatem aut falsitatem confirmare non posse. Hinc SS. Patres universa paganorum prodigia et sibyllarum oracula affirmabant esse diabolica, ex eo quod nomine falsorum deorum fierent. Pariter signa quæ operaturus est Antichristus, *in omni virtute, et signis et prodigiis menda-*

cibus, II Thess., II, 9, statim erunt rejicienda, tanquam revelationi jam existenti contraria.

Multa alia curiose expendi solent in scholis; v. g., an omnes Angeli prævaricatores in infernum fuerint detrusi, an statim post peccatum, an æqualiter torqueantur, qualia subeant tormenta, an majora post ultimum judicium toleraturi sint, quomodo licentiam habeant carcere suo exeundi, per aerem et circa nos vagandi; an nihilominus sic vagantes poenas inferni patientur et secum trahant, sicut boni Angeli nos custodientes faciem Patris cœlestis vident, etc. Sed cum hujusmodi quæstiones certo solvere non valeamus, eas consulto prætermittimus.

PARS TERTIA PNEUMATOLOGIÆ.

DE MENTE HUMANA.

Pars Metaphysicæ quæ de mente humana tractat, dicitur *psychologia*, a duobus verbis græcis ψυχή, *anima*, et λόγος.

Certum est nos cogitare, id est, intelligere, judicare, ratiocinari et velle; subjectum autem in quo recipiuntur cogitationes nostræ, vocatur mens humana. Igitur mens humana est principium in nobis cogitans. Per hanc definitionem naturam mentis explicare non intendimus, sed tantum assignare objectum de quo nobis tractandum est, illudque a quovis alio ente secernere.

Ut a magis notis ad minus nota per ordinem gradiamur, requiremus mentis nostræ facultates, deinde ejus naturam, postea ipsius unionem cum corpore, et tandem illius destinationem. Hanc igitur partem in quatuor dividemus capita: primum erit de mentis humanæ facultatibus; secundum, de ejus natura seu spiritualitate; tertium, de ipsius unione cum corpore, et quartum de ejusdem destinatione, quintum subjungemus caput de belluis.

frequenter malitia excæcatos, furore abreptos, vel non satis attendentes, in suis conjecturis decipi.

Note quibus judicatur prodigia vel oracula, ex hypothesi quod existant, dæmonibus esse tribuenda.

Merito pronuntiatur prodigium vel oraculum esse diabolicum, 1º si sit inutile, ridiculum, indecorum, aliquid crudelitatis, obscenitatis, fraudis alicujusve criminis mixtum exhibeat, sive in ipsa operatione, sive in effectibus externis: Deus enim non agit ut meras perficiat nugas, quia *sanc tus est in omnibus operibus suis*, Psal. CXLIV, 13. Hinc dæmoni tribuenda sunt quædam pagorum prodigia, ex hypothesi quod sint vera; v. g., aqua in cribo delata, eos novacula incisa, mensæ divinantes (Tertul. *Apol.*, cap. 23), etc. Item quæ tendunt ad solam curiositatem, ostentationem, superbiam, quales fuisse refertur ascensionem Simonis magi per aerem coram Nerone, *convulsiones* in tumulo diaconi Paris factas, etc. 2º Si praxis intrinsece illicita usurpetur, quia Deus per media illicita operari non potest. 3º Si prodigiiorum auctores alienatione mentis laborent, ut olim aruspices et sibyllæ, aut sub dæmonis potestate per possessionem vel obsessionem visibiliter constituantur: repugnat enim Deum per hujusmodi vias se manifestare. 4º Si prodigia aliis prodigiis evidenter divinis supererunt, ut contigit coram Pharaone, quando virga Moysis comedit virgas magorum in serpentes versas, vel quando magi qui aquam verterant in sanguinem et ranas produxerant, cinipes educere non valentes, coacti sunt dicere: *Digitus Dei est hic*, Exodi VIII, 19. 5º Si doctrina prodigiis vel oraculis confirmata evidenter sit absurda aut falsa: certissimum est enim Deum absurditatem aut falsitatem confirmare non posse. Hinc SS. Patres universa paganorum prodigia et sibyllarum oracula affirmabant esse diabolica, ex eo quod nomine falsorum deorum fierent. Pariter signa quæ operaturus est Antichristus, in omni virtute, et signis et prodigiis menda-

cibus, II Thess., II, 9, statim erunt rejicienda, tanquam revelationi jam existenti contraria.

Multa alia curiose expendi solent in scholis; v. g., an omnes Angeli prævaricatores in infernum fuerint detrusi, an statim post peccatum, an æqualiter torqueantur, qualia subeant tormenta, an majora post ultimum judicium toleraturi sint, quomodo licentiam habeant carcere suo exeundi, per aerem et circa nos vagandi; an nihilominus sic vagantes poenas inferni patientur et secum trahant, sicut boni Angeli nos custodientes faciem Patris cœlestis vident, etc. Sed cum hujusmodi quæstiones certo solvere non valeamus, eas consulto prætermittimus.

PARS TERTIA PNEUMATOLOGIÆ.

DE MENTE HUMANA.

Pars Metaphysicæ quæ de mente humana tractat, dicitur *psychologia*, a duobus verbis græcis ψυχή, *anima*, et λόγος.

Certum est nos cogitare, id est, intelligere, judicare, ratiocinari et velle; subjectum autem in quo recipiuntur cogitationes nostræ, vocatur mens humana. Igitur mens humana est principium in nobis cogitans. Per hanc definitionem naturam mentis explicare non intendimus, sed tantum assignare objectum de quo nobis tractandum est, illudque a quovis alio ente secernere.

Ut a magis notis ad minus nota per ordinem gradiamur, requiremus mentis nostræ facultates, deinde ejus naturam, postea ipsius unionem cum corpore, et tandem illius destinationem. Hanc igitur partem in quatuor dividemus capita: primum erit de mentis humanæ facultatibus; secundum, de ejus natura seu spiritualitate; tertium, de ipsius unione cum corpore, et quartum de ejusdem destinatione, quintum subjungemus caput de belluis.

CAPUT PRIMUM.

DE FACULTATIBUS MENTIS HUMANÆ.

Quadruplici modo mens considerari potest, nempe ut sentiens, ut intelligens, ut deliberans et ut volens; in illa igitur distinguuntur sensibilitas, intellectus, libertas et voluntas.

Exercitium variarum mentis facultatum, prout quædam, sive a parte mentis, sive propter objecta propria, aliis præstent, constituit acumen intellectus, *la pénétration*; ejusdem altitudinem, *la profondeur*, quæ, conjuncta cum acumine, efformare videtur quod vocamus *le génie*; *ingenium*, *l'esprit*; sensum pulchri, *le goût*; sive in rebus corporeis, sive in rebus intellectualibus; pulchrum autem eximie a Platone dicitur *veri splendor*; judicium rectum, *le bon jugement*, etc.

Hæc autem non nisi indicare possumus.

De sensationibus quædam breviter dicemus in capite tertio; de voluntate autem, quæ circa bonum eligendum et malum fugiendum versatur, præcipue agemus in Morali: nunc igitur in duplici articulo tractabimus de intellectu et de libertate.

ARTICULUS PRIMUS.

DE INTELLECTU.

Intellectus est illa mentis facultas quæ circa verum cognoscendum versatur. Variae sunt hujus facultatis operationes: vel enim mens objecta simpliciter percipit, vel ad ea specialiter attendit, vel nonnullas eorum qualitates generaliori modo considerat, vel ab una ad aliam attēndens transit, vel objecta secum comparat, ut eorum convenientiam vel disconvenientiam detegat, eaque postea jungit vel disjungit: hinc perceptio seu idea, attention, abstractio, generalisatio, reflexio, comparatio, iudicium, ratiocinium de quibus locuti sumus in Logica.

Complexio omnium hujusmodi mentis operationum dicitur *Ratio*.

Quia fusius disseruimus in Logica de regulis quibus operationes intellectus dirigi debeant in inquisitione veritatis, nunc pauca supersunt nobis dicenda, 1° de idearum origine et natura, 2° de earum expressione seu de linguarum institutione.

§ I. — De idearum origine et natura.

In hoc priori paragrapcho nec inutile, nec ingratum ducimus breviter exponere præcipua quæ circa hanc difficultem questionem prodierunt systemata; deinde nostram aperiemus sententiam.

SECTIO PRIMA.

De variis circa originem et naturam idearum systematibus.

Omnia hujusmodi systemata, si generaliori modo spectentur, ad duplēm ordinem reduci possunt. Juxta plurimos autores, omnes ideas ex sensibus haurimus: multi, et contra, negant omnes ideas e sensibus oriri aliquam originem eis assignant. Qui priorem defendunt sententiam, dicuntur *sensualistæ*; qui posteriorem, vocantur *idealistæ*; hoc posterius nomen sensu lato sumimus.

PUNCTUM PRIMUM. — *De variis sensualistarum systematibus.*

1° Scholastici philosophi, Aristotelem secuti, ut palmarē habentes sequens principium, *nihil esse in intellectu quod non prius fuerit in sensu*, existimabant omnes cognitiones nostras e sensibus venire, objecta externa quædam emittere species materiales, seu repræsentativas, quæ per organa sensuum, in sensorio impressæ, ibique ab intellectu agente elaboratæ, spirituales intelligibilesque fiebant, et tunc in intellectu patiente recipiebantur.

Miramur hujusmodi inventa tamdiu in scholis fuisse agitata: necesse est tamen quod juniores alumni ea saltem aliquo modo noscant.

2° Celeber Bacon, in Anglia anno 1561 natus, omnes ideas a sensibus, sed modo longe diverso, oriri credebat.

Locke, eodem fundamento innixus, sequens emisit systema quod evasit famosum; statuit mentem, e manibus Creatoris egredientem, esse *tabulam rasam*, ex se nihil habere præter facultates quæ, sese in sensationes exercentes, efformant primum ideas *simplices*; v. g., *colorum, odorum*, etc. Deinde mens, reflectendo, mox ipsarum facultatum ideam acquirit; sic paulatim progrediviens, ad ideas complexas, abstractas, generales assurgit, ope notionum primo acceptarum, quarum communes quasi colligit proprietates.

3º Condillac theoriam idearum ex sensibus orientium, quantum possibile erat, promovit. Juxta ipsum, non solum *notiones*, sed *facultates et operationes* sunt sensations, quas, si de posterioribus agatur, vocat *transformatas*. Omnes sciunt eum ope hypothesis statuæ animatæ, theorie sua veritatem astruere nisum fuisse, intelligentiæ formationem proseguendo.

4º Laromiguère, scholæ *sensualistarum* addictus, eam tamen ab istiusmodi extremis reduxit et alio fundamento instauravit. In mente enim distinguit 1º *activitatem*, seipsum tripliciter manifestantem, scilicet, per *attentionem*, per *comparisonem* et per *ratiocinum*; 2º *sensibilitatem*, quæ per quatuor sensus sese exprimit, videlicet, in propria auctoris lingua, *le sentiment de sensation, le sentiment des facultés de l'âme, le sentiment des rapports et le sentiment moral*. Hi sensus, ope facultatum distincti et elaborati, quatuor idearum correspondentium ordines constituunt. *Avec des sentiments et des facultés, l'homme fait une intelligence*, ait ille auctor.

PUNCTUM SECUNDUM. — De variis idealistarum systematibus.

I. Plato, in mente humana veritates necessarias et immutabiles agnoscens, supra entia creata et contingentia *archetypos* statuit existere, id est, æterna rerum exemplaria, mundum *intelligibilem*, mundum *idearum* efformantia. Sed quid sentiendum esset de hujusmodi idearum natura, quid ipse senserit, non liquet. Dicebat esse *aliquid divinum*, sed non satis clare et aperte locutus est.

II. Plures Ecclesiæ Patres, præsertim S. Augustinus, multis in locis, has admittentes ideas absolutas, eas reponebant in ratione divina, in ipsam essentia Dei, ubi mens nostra eas contemplatur. Marsilius Ficinus in xvº saeculo idem expresse propugnavit.

III. Descartes, qui certe non admittebat omnes ideas ex sensibus oriri, ut, ex iis quæ dixit de idea Dei et de ideis innatis, patet, suam clare non exposuit sententiam circa idearum naturam.

IV. Celebre vero est sistema a P. Malebranche excogitatum et a pluribus deinde propugnatum, saltem quoad principales ejus partes.

Juxta hunc auctorem, distinguenda est perceptio ab ipsa idea. *Perceptio* est ea dispositio *subjectiva* qua mens conscientia est se aliquid sentire vel cognoscere: per *ideas* vero intelligendæ sunt illæ veritates absolutæ, immutabiles, universales, æternæ quæ nobis exhibentur. Duplex enim existit cognitionum ordo:

1º *Sensus*, qui omnes modificationes et affectiones mentis complectuntur: per eos mens nihil proprio intellegit, sed tantum de statu suo actuali admonetur, quem ita experitur ut quid in se sit percipere nequeat. *Sensus* nihil nisi contingens repräsentant et hujusmodi cognitiones objective sicut et subjective in mente sola reperiuntur. 2º *Ideæ*, quarum characteres supra assignavimus, et quæ proprio sunt visus mentis, ac proinde aliquid vere existens, nam nihil percipi nequit. *Ideæ*, cum sint necessariæ, æterne, universales, in mente humana reperiri non possunt, sed in Deo qui omnia contemplatur in seipso, ubi ab æterno videt rerum exemplaria essentiasque et ipsarum relationes, quæ quidem non habenda sunt ut entia absoluta. In eo igitur veritates absolutas conspicimus, bonitatem, justitiam, etc. In eo etiam percipimus extensionem, non quidem realem quæ in corporibus solum existit, sed intelligibilem cum innumeris figuris earumque proprietatibus et rationibus quas in conceptu suo complectitur. In iis enim omnibus reperiuntur supradicti characteres, mentibusque nostris

illæ veritates affulgent independentes ab omni existentia, imo, saltem ordine rationis, antecedentes ad existentiam.

Quadruplicem cognoscendi modum distinguit præclarus philosophus. Rem quamlibet, inquit, cognoscimus, vel in seipsa, vel in ipsius forma archetypa; vel de illius existentia per sensum intimum admonemur, vel denique per conjecturas illam esse advertimus.

1º Deus, et Deus solus, in se cognoscitur, il est, aliquantulum menti sese manifestans ipsamque afficiens, objectum immediatum est perceptionis qua cognoscitur. Etsi enim res creatæ mentem afficere possent, infinitum tamen et æternum nunquam ipsi exhiberent. Deus mentibus intime præsens, eas pro voluntate sua illuminat, sicut sol proprio lumine videtur.

2º Corpora quæ nullam habent proportionem cum mente et illam immediate afficere nequeunt, in seipsis non videntur; sed in formis archetypis apud Deum existentibus, in ea extensione intelligibili, de qua modo, quæ, occasione sensationis adjunctæ, ad talem figuram determinata exhibetur.

3º Mentem nostram solo sensu intimo cognoscimus, quo de statu actuali admonemur: ideo de ea disserere *a priori* non possumus, sed tantum post habitam experientiam. Deus qui, in quantum vult, se nobis manifestat, ideam mentis, propter rationes sibi notas, exhibere noluit.

4º Animas cæterorum hominum non uno ex præcedentibus modis novimus, sed tantum per *conjecturas*, vide-licet, observando in eis easdem operationes quas fieri in nobis sentimus et exinde concludendo. Cognitiones *conjecturis* fundatæ, quanquam non immediatæ, possunt tamen esse certæ. (*De la recherche de la vérité*, liv. 3, 2e partie, ch. 7).

V. Contra hanc doctrinam fortiter insurrexit Arnauld, in libro cui titulus: *Des vraies et fausses idées*. Totis viribus contendit, 1º ideam esse ipsummet objectum menti præsens, eamque a perceptione non esse distinctam, ac

proinde perceptiones, ex natura sua, objectorum esse repræsentatrices; 2º non tantummodo corporum imagines, sed ipsam corpora immediate videri; 3º non solum mentis nostræ existentiam, sed et ipsius naturam nos cognoscere, licet imperfecte. Ut has assertiones contra suum adversarium tueatur, multa et sæpe subtilissima congerit argumenta.

VI. Liebnitz in omni monade agnoscit rerum repræsentationes quas vocat *perceptiones*, et quæ in mente humana earum conscientiam obtinente fiunt *appreceptiones*. Essentialis admittens discrimen inter veritates contingentes et veritates absolutas, contendit nos omnia in mentibus nostris videre. Propugnat ideas innatas, quæ in nobis sunt quasi *venæ in marmore*, et efficiuntur distinctæ jugi Dei influxu ac supremæ illius monadæ *fulgurationibus*. « *C'est dans ce sens*, inquit (*Exposition de la doctrine, etc., Pensées*, 397) *qu'on peut dire que nous voyons tout en Dieu.* » An vero idearum absolutarum et æternarum, quas sedulo notat, externum admirerit objectum, an ideas innatas consideraverit tantum ut dispositiones subjectivas; an *fulgurationes* Dei habuerit tanquam illuminationes veritatis ad sensum S. Augustini, P. Malebranche, etc., definire non possumus: attamen, ad eas tanquam modificationes habendas inclinare videatur. (*Lettre à M. Remond*, etc.)

VII. Circa idearum naturam philosophi Scoticæ scholæ eamdem videntur habere sententiam ac Arnauld. Tenent varias notiones successive, juxta oceasiones, efformari et acquiri. De ipsorum analysi psychologica jam aliquid diximus in II Dissertatione gallica ad caleem Logicæ.

VIII. In memoriam pariter revocanda sunt quæ in dissertationibus gallice scriptis de philosophorum germanorum sententiis diximus.

SECTIO SECUNDA.

Quid, juxta nos, sentiendum sit de hac diffcili quæstione.

Post. S. Aug., Malebranche, Bossuet, Fénelon, card. Gerdil, etc., duplicum distinguendum esse cognitionum

ordinem arbitramur, scilicet, 1º perceptiones quarum objectum et subjectum sunt ipsa mens talem vel talem affectionem experiens; v. g., dolens, gaudens, sentiens, etc.; et 2º ideas puras, quæ veritates absolutas et æternas exhibent. De quibusdam cognitionibus prioris ordinis dicemus ubi de consecutaris unionis mentis cum corpore; de aliis jam locuti sumus.

Veritates autem absolutæ et æternæ, quæ sunt objecta idealium purarum, extra nos sunt positæ et a nobis independentes: per seipsas existunt. Si proprietates illarum sedulo expendamus, ad eas ipsa Dei essentia repnendas deducimur. Deus enim ab æterno percipit in semetipso quid facere possit, in quo gradu perfectiones suas entibus contingentibus communicare valeat, et quidquid perfectionis est in creaturis eminenter continet.

Ad hunc cognitionum ordinem pertinent omnes rerum possibilitates seu essentiae; ipsarumque relationes variæ, quas ut entia absoluta non habemus, sicut supra jam advertimus; haec sunt æternæ et immutabiles, præsertim idea entis infiniti, bonitatis, justitiae absolutæ, etc. Eo sensu, ut plurimi interpretantur doctores, accipienda sunt sequentia Evangelii verba: *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (Joannes, I, 9).

Ad ideas puras referri posse videntur *ideæ generales*, quæ sunt ideæ propriatum omnibus alicujus classis individuum communium, et essentiam specificam vel genericam rerum efformant.

Eis saepe adjungimus practice quasdam sensationum recordationes ad priorem classem superius expositam manifeste pertinentes. *Imo* aliquando *generales ideas* vocamus vagas et confusas recordationes; v. g., albi, nigri, quæ in se alterius non sunt speciei quam ipsa sensatio cujus debiles sunt renovationes.

His notatis, quæstio de origine idealium minus intricata est:

1º Affectiones, quarum objectum est mens ipsa varie modificata, nascuntur in mente quando adest et agit ea-

rum causa, quæ multiplex est; vel enim ab ipso Deo excitantur, vel ex contemplatione ideæ jam existentis oriuntur, vel ex præsentia ejusdam objecti corporei veniunt, et sunt *sensationes* de quibus infra, vel ex memoria exercitio ducunt originem, etc.

2º Ideæ puræ immediate a sensibus nullo modo repeti possunt: nam 1º objectum ideæ ab objecto sensationis essentialiter discrepat et quæcumque mentis operatio tale discrimen auferre non potest. 2º Habemus ideam Dei positivam; at nullus sensus talem ideam producere potest. Hæc autem idea, licet positiva, est valde incompleta et essentialiter differt a *visione intuitiva* per quam videbimus Deum *sicuti est*, I, Joan. III, 2, et attingemus illius mysteria quæ non nisi per revelationem nunc noscere possumus. 3º Idem dicendum est de ideis *justitiae*, *pulchritudinis*, *veritatis*, etc., quas generales ideas non magis acquirere possumus immediate, ope sensuum, quam cæcus ex sonis deducere potest ideas colorum. 4º Objectum ideæ puræ accipitur primo aspectu ut necessarium, et, ut tale, ab experientia independens. Ergo, etc.

Si autem ideæ puræ a sensibus oriri nequeunt, multo minus dici potest ipsas mentis facultates et operationes nihil aliud esse quam sensations transformatas: nemo enim non videt has operationes essentialiter differre ab impressionibus organorum vel ab earum affectionum perceptione. Quis, v. g., sibi persuadere poterit facultates comparandi, judicandi, ratiocinandi, etc., ad unicam sentiendi facultatem reducendas esse? Nonne naturalis verborum sensus omnino perturbaretur?

Undique ergo ruit sensualistarum systema, et præsertim sistema Condillac, quod in pluribus visum est abjectæ materialistarum doctrine nimis favere, quamvis auctor materialista certe non fuerit: omnem enim mentis activitatem tollere et ipsam sensibus subdere videtur.

Neque objiciatur mentem sensibus orbatam nullas habere ideas: inde enim sequitur mentem in præsenti constitutione nostra ita corpori esse unitam ut in exer-

citio facultatum suarum ab illo pendeat, non vero eam omnes ideas suas per *sensationes* obtinere.

3º Patet, ex dictis, *ideas generales quascumque ex sensibus ortum habere non posse.*

4º Concludendum ergo videtur ipsum Deum, quando de ideis puris agitur, *mentem nostram afficere eamque illuminare, manifestando rerum proprietates intrinsecas, vel relationes possibles inter eas quas in seipso videt, id est, in ratione sua æterna, independenter ab omni existentia, imo antecedenter ad omnem existentiam, si quidem non agit nisi juxta æterna hæc exemplaria. Ad ponendam autem hujus illuminationis conditionem, de lege ordinaria, activitatem nostram debemus exercere, ut dicemus infra.*

5º Quomodo autem videantur corpora, explicare valde difficile est. In his perceptionibus reperitur sensatio peculiaris in mente *objecti aliquomodo repræsentativa*; illi, ex lege a Deo statuta, adjungitur idea essentiæ corporis cum suis attributis, inadæquate quidem concepta, ita tamen ut proprietates, quas in ea generali idea percipimus, huic externo *objecto*, statim et absque experientia, applicemus. Adjunctio illa adeo est intima ut perfecte una videatur perceptio, nec nisi analysi subtili resolvi queat. Dicimus *sensationem repræsentativam*, quia re ipsa objectum aliquo modo in mente repræsentatur, eo sensu quod ejus forma, color, etc., percipiuntur. Non intendimus autem explicare modum quo visio rei corporeæ in mente ipsa fiat.

In materia tam difficulti, quod probabilius videtur, simpliciter exponimus.

6º Circa ideas innatas mentem nostram sie aperiemus: eas non admittimus eo sensu quod idea ista ab initio distincte affulgeant, nec eo sensu quod in anima ab ipsis creatione sint impressæ, quasi venæ in marmoræ, juxta comparationem *Leibnitz*, qui forte id de idea objective et subjective sumpta non intelligebat, ut advertimus, sed solum de dispositione subjectiva. Necessitatem actualis cogitationis, ad *mentem* Cartesianorum, non com-

prehendimus: forte saltem quidam sensus menti necessarius est; sed positive nec affirmare nec negare audemus.

Ideæ eo sensu sunt innatae quatenus ingenitæ sunt omnes animæ facultates, seu quatenus innatus est intellectus, qui positis quibusdam conditionibus, ideas et veritates intuetur. Conditiones autem sunt quædam evolutione corporis, institutio ab hominibus accepta, mentis attentio, loquela communicatio, variarum facultatum super ideas jam acquisitas vel sensationes exercitium: nihil ultra determinare possumus.

Ex hac idearum theoria intelligitur ac refellitur error philosophorum, qui ex identitate idearum deducendam esse volunt identitatem substantialem omnis rationis: ratio enim *objective* sumpta una est; *subjective* autem spectata, individua est.

Hinc notat cardinalis Gerdil nos, in ea sublimi doctrina, nobilissimo vinculo spiritualiter ac intellectuали invicem uniri (*Principes métaphysiques*, etc.).

Vide P. Thomassin, plurimos Patres citantem, *de Deo*, 1. 4, cap. 14; 1. 2, cap. 18, etc.; Bossuet, *Connaissance de Dieu et de soi-même*, eh. 4, n. 3; Fénelon, *Exist. de Dieu*, 2e part. Vide etiam card. Gerdil *Défense du sentiment du P. Malebranche* (*Oeuvres*, t. IV); *Principes métaphysiques de la morale chrétienne* (t. II), etc. Hæc opera doctiss. card. et alia iisdem principiis nixa in approbationibus præviis valde commendantur (edit. Rom. 1806).

§ II. — De expressionibus idearum seu de linguarum institutione.

In trinpli sectione dicemus 1º de significatione vocum quibus linguae compontuntur; 2º de inventione linguarum, et 3º de inventione scripturæ.

SECTIO PRIMA.

De significatione vocum quibus linguae componuntur.

Petitur an omnes voces quibus constant linguae signa sint arbitraria, ita ut nullum habeant connexionem necessariam cum ideis quas manifestant.

Certum est quosdam esse sonos qui plus minusve naturam imitantur, et eo ipso aptiores sunt ad exprimendas ideas et affectiones mentis: inde nascitur harmonia imitatrix, quæ omnibus speciosa videtur et gratissima est; absentia enim et insensibilia objecta aliquo modo pingit vocibus, et quasi vivida ante oculos sistit.

Attamen voces istæ essentialiæ non habent connexionem cum ideis quas significant; nam si talem connexionem haberent, easdem ideas apud diversos populos semper excitarent, sicut risus, gemitus et lacrymæ eosdem affectus mentis ubique exprimunt: atqui nullæ sunt voces quæ easdem ideas apud diversos populos semper et ubique excitent, imo nullæ sunt quæ aliquam mutationem ab initio mundi non subierint, remanentibus iisdem ideis: ergo arbitraria est earum significatio.

Plurima hic observanda sunt, videlicet:

1º Supposita quarundam vocum significacione determinata, maxime convenit ut, pro similibus objectis, similes instituantur voces, quæ ex primis vocibus tanquam e radicibus suam ducant originem; v. g., significacione vocis *tres* et vocis *angulus* semel determinata, figura vel corpus tribus angulis et tribus lateribus constans vocari debet *triangulum* et insulse appellaretur *circulus* vel *quadrangulum*. Hujusmodi nomina dicuntur derivata et in omnibus linguis sunt usitata; sed præsertim in hebraica et græca, in quibus omnia sunt sibi concatenata et a paucis radicibus accurata generatione descendunt. Verum naturalis hæc derivatio vocum non impedit quin earum significatio sit arbitraria sensu supra exposito.

2º Ideæ simplices proprias habent voces quibus exprimuntur: sed ideæ compositæ numero prestant vocibus ad eas significandas exegitatis: ideo plures ideæ eidem voci annexæ fuerunt, diversæque admissæ sunt figuræ, tum verborum, tum cogitationum, et diversi modi easdem voces pronuntiandi vel in sermone ponendi, sive variis status animi exprimendi. Hinc; v. g., in usu communis, aliud est dicere: *Falsum loqueris*, et aliud, *Men-*

tiris; vox enim *mentiris* quamdam ideam contemptus primæ significationi addit unde, fit ut auditor plus offendit soleat. Aliud etiam est dicere sono vocis moderato et vultu sereno, *Recede a me*, et aliud eadem verba sono vehementi et cum iracundiæ signis proferre; aliud iterum: *Non adeo miserum est mori*, aliud vero, cum poeta, *Usque adeone mori miserum est?* (Virg. *Aen.*, xii, v. 646.) Igitur linguæ, præsertim veteres et mortuæ, perfecte edisci nequeunt, nisi assidua optimorum auctorum lectione.

3º Quamvis significatio vocum sit arbitraria, nihilominus quædam natura sua sunt obseenæ et turpes, quia ex communi usu aliqua ipsis annexa est impudentiæ et protervitatis idea. De rebus obscenis loqui vel disserere per seipsum quidem non esse illicitum patet exemplo theologorum, concionatorum, medicorum, etc.; res enim istiusmodi per selectas voces honeste exprimi possunt. At per alias voces, aut etiam per easdem voces, cum non nullis adjunctis prolatas, turpiter semper exprimerentur. Quicumque ergo honestatis est amans, verbis ac locutionibus, decentia morum communiter reprobatis, nunquam utetur, sub prætextu quod ex seipsis nihil mali habeant.

SECTIO SECUNDA.

De inventione linguarum.

Certum est 1º una lingua semel inventa vel traditione accepta, homines potuisse linguam suam perficere, novas voces instituere, innumeræ verborum compositiones (*combinaisons*) efformare, et ita sine sensu alias atque alias linguas procreare. Id enim jugi experientia confirmatur et a nemine in dubium revocatur.

Certum est 2º hominem primam linguam de facto non invenisse, sed eam ab ipso Creatore accepisse: ex historia quippe Genesis, fide dignissima, constat primos totius generis humani parentes usum sermonis habuisse; Adam enim cum Deo loquitur. Eva audit serpentem illique respondet; Cain et Abel secum conferunt, etc.